

Çiçerin, (Georgy Vasilyevich Chicherin) (1872-1936)

Kaynak: Norveç Millî Kütüphanesi
Fridtjof Nansen Fotoğraf Arşivi

24 Kasım 1872 (bazı kaynaklara göre 2 Aralık 1872) tarihinde Tambov şehrine bağlı Kirsanovskiy köyünde dünyaya gelmiştir. Ünlü Rus tarihçi ve hukukçu Boris Nikolayeviç Çiçerin'in (1828-1904) yeğenidir. Babası Vasiliy Nikolayeviç Çiçerin ise Rusya'nın Paris elçiliğinde müşavir olarak görev yapmıştır. Anne tarafından dedesi Alman asıllı Rus diplomat Ernst Johann von Stakelberg'dir (1813-1870). Bazı kaynaklarda da ünlü Rus edebiyatçı Aleksandr Puşkin'le uzaktan akraba olduğu yönünde bilgiler vardır. 1882 yılında babasını kaybetmiştir. 1891 yılında Tambov Lisesi'ni dereceyle bitirmiştir. Soylu bir ailenin üyesi olarak 1904 yılında devrimci hareketlere katılmış ve 1918 yılında da Komünist Parti üyesi olmuştur.

Petersburg Üniversitesi Tarih ve Filoloji Fakültesi'nden 1896 yılında mezun olan Çiçerin, önce tarihçi olmak istemişse de 1897 yılı itibariyle Dışişleri Bakanlığı Arşivi'nde görev yapmaya başlamıştır. Burada Kırım Savaşı (1853-1856) ile Berlin Kongresi (1878) arasındaki dönemin Rus dış politikası hakkında çalışmış ve dönemin Rusya Dışişleri Bakanı Aleksandr Mihayloviç Gorçakov (1798-1883) hakkında bir monografi hazırlamıştır. 1904'te bakanlıktan istifa ederek Almanya'ya göç eden Çiçerin, burada önce dönemin önde gelen Alman sosyal demokratlarından Karl Liebknecht ile tanışmış ve ardından da 1905 yılında Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin (RSDİP) Menşevik hizbine dâhil olmuştur. Ailesinden kalan para ile partiye çok fazla maddi yardımda bulunan Çiçerin, 1907 yılında RSDİP yurtdışı merkez bürosu sekreteri olarak görev yapmaya başlamıştır. Devrimci faaliyetleri dolayısıyla 2 Ocak 1908'de Alman polisi tarafından gözaltına alındıktan sonra aynı ay Almanya'dan ayrılmak zorunda bırakılmış ve Fransa'ya gitmiştir.

Çiçerin, Fransa'dan sonra 1914 yılında İngiltere'ye taşınmış ve Londra'ya yerleşmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcında Avrupa sosyalistlerinin birçoğu gibi savaşı desteklemiş ancak 1916 yılından itibaren Vladimir Lenin'in görüşlerini benimseyerek Britanya Sosyalist Partisi ve sosyal demokrat çizgide yayın yapan Ses gazetesi ile ortak çalışmalarda bulunmuştur. 1917 yılında Şubat Devrimi'nden sonra Rusya'ya siyasi göçmenlerin iadesi için kurulmuş bir komisyona sekreterlik yapmıştır. Bu görevi İngiltere'deki Rus elçiliği tarafından hükümete bildirilince İngiliz

Hükümeti'nin emriyle Gizli İstihbarat Servisi ajanlarınca 7 Ağustos 1917'de tutuklanarak Brexton'a hapsedilmiştir. Ekim Devrimi sonucu Rusya'da iktidara gelen Sovyet Hükümeti, Çiçerin'in özgür bırakılması için yoğun çaba sarf etmiştir. Sovyet Hükümeti'nin Rusya sınırları içerisinde kalan İngiliz vatandaşlarını ve Britanya'nın Rusya Büyükelçisi Sir George Buchanan'ı serbest bırakması karşılığında Rusya'ya dönmesine izin verilmiştir. Çiçerin de bunun üzerine Belçika üzerinden Rusya'ya dönmüştür.

Çiçerin, 1918 yılının Ocak ayında Rusya'ya dönmesinin hemen akabinde RSDİP'in Bolşevik hizbine geçmiştir. 29 Ocak 1918 tarihinde ise Dışişleri Halk Komiser Yardımcılığı görevine atanmıştır. 24 Şubat 1918'de Brest-Litovsk'ta başlayan barış görüşmeleri boyunca Rus (Sovyet) Heyeti'ne başkanlık yapmış ve 3 Mart 1918'de Brest-Litovsk Antlaşması'nı imzalamıştır. Antlaşmanın imzalanması sırasında *Elviye-i Selâse* olarak adlandırılan Kars, Ardahan ve Batum'un Türkiye'ye bırakılmaması için uğraşmışsa da başarılı olamamıştır. Troçki'nin Dışişleri Halk Komiserliği görevinden istifası sonrasında, 13 Mart 1918 tarihinden sonra onun yerine vekalet eden Çiçerin, 30 Mayıs 1918 itibarıyla Rusya Sosyalist Federatif Sovyet Cumhuriyeti (RSFSC) Dışişleri Halk Komiseri olarak görev yapmaya başlamıştır. Ocak 1919'da Komintern'in olağan toplantısına katılmış ve burada Avrupa'daki sendikaların devrimci hareketlere kalkışmasını sağlamaya çalışmıştır.

Çiçerin, Şubat 1919'da Osmanlı Devleti'nin Dünya Savaşı esnasında Azerbaycan'da emperyalist amaçlarla hareket ettiğini ve aslında Sovyetlerin, Türkiye ile barış içinde yaşamayı hedeflediğini iddia eden bir muhtıra yayınlamıştır. Muhtıradan sonra Ermeni yanlısı bir politika izlemeye başlamış, Ağustos 1920'de Türkiye'nin Van, Bitlis ve Muş bölgesinden Ermenilere toprak vermesi gerektiğini söylediği ileri sürülmüştür.

Bolşevik Dışişleri Bakanı olarak 1921 yılında Türkiye, İran ve Afganistan gibi bazı ülkelerle eşit şartlarda antlaşmaların imzalanmasını ve bu sayede dış politikada RSFSC'nin maruz kaldığı izolasyonlardan kurtulmasını sağlamıştır. Batıda ise Sovyet heyetlerine 1922 yılında Ceneviz Konferansında başkanlık etmiş ve bu konferansta, dünya çapında bir silahsızlanma olması gerektiğini savunmuştur. Lozan konferanslarında Sovyet Heyeti'ne de başkanlık etmiştir. Çiçerin, 20 Kasım 1922'de başlayan ilk konferansta Lord Curzon'a "*Sovyetler Birliği'nin savaş yerine barış istediğini, ancak gerektiğinde savaştan kaçmayacaklarını, zira Rus devriminin Rusya'yı yeni bir ülkeye dönüştürdüğünü ve artık karşılarında ahmak ve teslimiyetçi Rus Çarlarının olmadığını anlamaları gerektiğini*" söylemiştir. Bu dönemde Çiçerin, Batılı diplomatlar tarafından 'diplomatik görgü kurallarına harfi harfine uyan, ancak Sovyet çıkarları konusunda son derece inatçı' biri olarak tarif edilmiştir. Yakınındakiler tarafından da 'çok güçlü bir hafızaya sahip zeki, hazır cevap ve çalışkan, ancak hastalık hastası ve her şeyi kendi yapmaya çalışan' birisi olarak nitelendirilmiştir. Lenin ise Çiçerin'in "mükemmel bir çalışan, vicdanlı, zeki ve bilgili" olduğunu söylemiştir.

Georgiy Çiçerin, 1922 yılında Almanya ile Sovyet Rusya arasında Rapallo Antlaşmasını imzalamıştır. Temmuz 1923'te SSCB Dışişleri Halk Komiserliği kurulduğunda bu göreve ilk getirilen kişi olmuştur. 1924 yılından itibaren Avrupa ülkelerinin SSCB'yi fiilen tanımamasını sağlamıştır. 1920'li yılların ortalarından itibaren Mussolini ve Faşist İtalya ile ilişkilerin düzelmesi yolunda çaba sarf etmiştir. Ayrıca Polonya ve Litvanya arasındaki sınır anlaşmazlıklarında Litvanya'yı desteklemiş ve böylece her iki ülkenin Sovyetler Birliği'ne karşı ortak bir bloğa katılmasına engel olmuştur. Bu dönemde Sovyet siyasetçileri Grigori Zinovyev ve Karl Radek'e karşı, Sovyet dış politikasında daha çok etkiye sahip olmak için mücadele vermiştir.

SSCB Dışişleri Halk Komiseri olarak, 1925 yılında Türkiye ile *Dostluk ve Tarafsızlık Antlaşması'nın* imzalanmasını sağlamıştır. *Dostluk ve Tarafsızlık Antlaşması* imzalandıktan sonra Türkiye yanlısı politikalarını devam ettirmiştir. 1927

yılında ise İran ile tarafsızlık antlaşması imzalamıştır. Ancak Çiçerin'in ve Politbüro'nun Alman yanlısı ve İngiliz karşıtı politikaları 1927'de İngiltere ve Fransa ile ilişkilerin kopma noktasına gelmesine neden olmuştur. Bunun üzerine Çiçerin, Haziran 1927'de Stalin'e istifasını sunmuşsa da Stalin ve Politbüro ise bunu kabul etmemiştir. Bundan sonra Stalin, Batı ülkelerine güvenilemeyeceğini belirterek Sovyetler Birliği'nin dış politikasını tek başına yönetmeye başlamıştır.

Rusya Komünist Partisi (Bolşevik) tarafından 1925 yılında gerçekleştirilen 14. ve 1927 yılında gerçekleşen 15. Parti Kongresinde Merkez Komite, Tüm Rusya Merkezi Yönetim Komitesi ve Sovyetler Birliği Merkezi İcra Komitesi üyeliklerine seçilmiştir. Merkez Komite'ye Dışişleri Halk Komiseri olduktan yedi yıl sonra üye olarak seçilmesi kimi kaynaklarda Çiçerin'in yeterince sadık bir komünist olarak görülmediğinin iddia edilmesine neden olmuştur. Başka bir kaynakta ise Çiçerin'in Merkez Komite'ye 1925 yılına kadar seçilmemesinin nedeninin Lenin ile aralarındaki soğukluk olduğu öne sürülmüştür. Bu iddiaya göre Çiçerin'in yardımcısı olan Litvinov, aslında Çiçerin'i denetlemek için parti tarafından görevlendirilmiştir.

Çiçerin'in sağlık durumu Eylül 1928'den itibaren kötüleşmiş ve uzun süre kaplıca tedavisi görmüştür. Yardımcısı Maksim Litvinov bu süreçte kendisine vekâlet etmiştir. Tedaviden sonuç alamadığı için 3 Ocak 1930'da Moskova'ya dönmüştür. Aynı ay içinde Politbüro, Çiçerin'in yerine geçecek birisini aramaya başlamıştır. 26 Haziran ile 13 Temmuz 1930 tarihleri arasında gerçekleşen 16. Parti Kongresi'nde Merkez Komite'ye seçilmemiş, kısa bir süre sonra da polinörit ve diyabet hastalıkları dolayısıyla kendi isteğiyle emekliye ayrılmıştır. *The Times* gazetesinde 22 Temmuz 1930 tarihinde yayınlanan bir haberde de Çiçerin'in kendi talebiyle Merkez Komite tarafından 21 Temmuz 1930'da emekliye sevk edildiği ve yerine de Maksim Litvinov'un atandığı yazılmıştır. Başka kaynaklarda da Çiçerin'in emekliye ayrılmasında Stalin ile yaşadığı uyuşmazlıkların da etkili olduğu iddia edilmiştir.

Emekli olduktan sonra köşesine çekilerek sakin bir hayat yaşayan Georgiy Vasilyeviç Çiçerin 7 Temmuz 1936 tarihinde hayatını kaybetmiştir. Çiçerin'in ölümü *The Times* gazetesinin 8 Temmuz 1936 tarihli sayısında haber konusu olmuş ve *Eski Rusya ve Yenisi* başlığıyla Çiçerin hakkında bir anma yazısı yayınlanmıştır. Yazıda Çiçerin'in hayatı ve faaliyetlerine ilişkin bilgi verilmiştir. *The Times*'in 9 Temmuz 1936 tarihli başka bir haberinde resmî törenle gömüleceği duyurulmuşsa da cenaze töreni, dönemin resmî cenazelerinden farklı olarak yapılmış ve Novodeviçiy Manastırı'nın mezarlığına gömülmüştür.

Bir diplomat olarak Çiçerin; Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Dışişleri Halk Komiserliği görevini yürüttüğü süreçte, Avrupa'da konuşulan birçok dile vakıf olmasının da etkisiyle diplomatik araçları, Bolşevik propagandası yapmak için kullanmıştır. Sovyet dış politika ilkelerinin oluşması ile uluslararası ilişkiler alanının teorik prensiplerine büyük katkıları olmuştur. Diplomaside Çarlık Rusya'sı ile Sovyetler Birliği arasındaki tarihi devamlılığı sağlamıştır. Sovyet diplomasisinin merkezileşmesinde rol oynamış ve Komintern üzerindeki Sovyet etkisinin artmasında etkili olmuştur. Yardımcısı ve halefi Maksim Litvinov ile komiserlikte iş bölümü yapmış ve Doğu ve Batı ülkeleri için ayrı şubeler kurmuştur. Ayrıca Dışişleri Halk Komiserliği'nin teşkilatlanmasında büyük faydaları olmuş ancak kurduğu teşkilatlanma, Stalin'in '*Büyük Tasfiye*'sinin ardından önemli değişikliklere uğramıştır.

Ölümünden sonra Çiçerin, Sovyet tarih yazımında ve diplomasisinde ismi fazla geçmeyen bir figür haline gelmiştir. Kruşçev iktidarına gelindiğinde dönemin Sovyetler Birliği Dışişleri Bakanı olan Andrey Gromiko'nun da etkisiyle kendisinden daha fazla söz edilmeye başlanmıştır. Bunun etkileri Avrupa basınında da görülmüş ve doğumunun yüzüncü yılında *The Times* gazetesi *Komiser Çiçerin: Tanınmayan Sovyet Diplomatı* başlıklı bir haber yayınlayarak

Çiçerin'in Dışişleri Komiserliği hakkında okuyucularına bilgi vermiştir. 1986 yılında Sovyetler Birliği'nde hayatını anlatan *Çiçerin* adlı bir film çekilmiştir. Tambov'da çocukluğunu geçirdiği ev ise 1987 yılında müzeye çevrilmiştir.

Çağatay BENHÜR

KAYNAKÇA

ANTONOV-OVSOYENKO, Anton, **The Time of Stalin Portrait of a Tyranny**, Harper&Row, New York 1981.

ÇİÇERİN, Georgiy Vasilyeviç, **Bolşaya Sovetskaya Entsiklopediya**, Ed. A.M. Prohorov, 29. Cilt, 3. Baskı, İzdatelstvo "Sovetskaya Entsiklopediya", Moskova 1978, s.226.

ÇİÇERİN, **Sovetskaya İstoriçeskaya Entsiklopediya**, Ed. E.M. Jukov, 16. Cilt, İzdatelstvo "Sovetskaya Entsiklopediya", Moskova 1976, s.70.

ÇUYEV, Feliks İvanoviç, **Molotov Anlatıyor: Stalin'in Sağkolu İle Yapılan 140 Görüşme**, Yordam Yayınları, İstanbul 2017.

DEBO, Richard K, "G.V. Chicherin: A Historical Prspective", **Soviet Foreign Policy 1917-1991 A Retrospective**, Der. Gabriel Gorodetsky, Routledge, Londra 2013, s.21-30.

HASLAM, Jonathan, **Soviet Foreign Policy 1930-1933 The Impact of the Depression**, The Macmillan Press, Londra 1983.

JOHNSTON, Robert Harold, **Soviet Foreign Policy 1918-1945: A Guide to Research and Research Materials**, Scholarly Resources Inc, Wilmington 1991.

KORKMAZ, Telli, "Türk-Sovyet İlişkilerinde G. V. Çiçerin ve Ermeni Meselesi", **Bellekten**, 80/288, 2016, s.619-639.

MC CAULEY, Martin, **The Russian Revolution and The Soviet State 1917-1921 Documents**, Palgrave Macmillan, Londra 1980.

MEDVEDEV, Roy, **Let History Judge: The Origins and Consequences of Stalinism**, Columbia University Press, New York 1989.

SHEİNİS, Zinovy, **Maxim Litvinov**, Progress Publishers, Moskova 1990.

The Times, 22 Temmuz 1930, 8-9 Temmuz 1936, 24 Kasım 1972.

VON LAUE, Theodore H, "Soviet Diplomacy: G. V. Chicherin, Peoples Commissar for Foreign Affairs, 1918-1930", **The Diplomats 1919-1939**, Der. Gordon A. Craig, Felix Gilbert, Princeton University Press, New Jersey 1994, s.234-281.

ZALESKİY, K.A, **İmperiya Stalina**, Veçe, Moskova 2000.

23/02/2024 tarihinde

<https://aturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/cicerin-georgiy-vasilyevich-chicherin-1872-1936/?pdf=3707> adresinden erişilmiştir